

ДМИТРО БУЧКО, ГАННА БУЧКО
/Чернівецький університет/

ВОЛОДИМИР ГНАТЮК І ПОЧАТКИ УКРАЇНСЬКОЇ
НАЗВОЗНАВЧОЇ НАУКИ

Географічні назви, будучи чітко локалізованими та відповідно документованими, здавна служили важливим джерелом для вивчення найдавнішого періоду історії, мови та культури народу.

Науковці України розпочали збір та вивчення географічних назв ще в кінці ХУІІІ ст. Піонерами в цій справі можна вважати співробітників Чернігівського намісництва О.Шафонського і Д.Пашенка, які збирали топонімний матеріал для географічно-історичного опису Чернігівщини.

На території Галичини збір географічних назв у кінці ХУІІІ ст. розпочав Ф.Сярчинський, який мав намір укласти історико-статистично-географічний словник королівства Галичини. На початку ХІХ ст. збір галицьких географічних назв для цих же цілей продовжив Я.Яшовський, а ще пізніше - польські науковці Т.Дідушицький, Я.Павліковський, Г.Ступінський. У середині ХІХ ст. нову спробу збору українського топонімікону Галичини здійснив В.Плоцанський, умістивши у москвофільській російськомовній газеті "Слово" /№ 87, 1861 р./ відозву до громадськості /"Воззвание к благополезному подвигу"/ з проханням надсилати йому географічні матеріали для топографічно-статистично-історичного опису Червоної Русі. Згодом він ще тричі поновлював свої "відозви", але результат їх був однаково мізерний. Розпочату В.Плоцанським справу пізніше продовжив А.Петрушевич, орієнтуючись в основному на джерельний матеріал.

Слід відзначити, що усі записи українських географічних назв Галичини, які проводили названі вище дослідники, були зроблені польською мовою та російською, в них не було враховано народне українське звучання цих назв.

Першу спробу систематичного збору українських географічних назв з території Галичини в народному звучанні здійснив у 1907 р. В.Гнатюк. У четвертій книзі "Хроніки НТШ" /ч.32, 1907 р./ ним опубліковано "Квестіонар для збирання місцевих переказів". У коротенькій передмові до нього читаємо, що в народних переказах збережена "поезія кожної околиці, кожного села і кожного кутка в селі чи в місті". Автор цілком переконливо стверджує, що "в нашій країні нема такого села і такого кутка, ліса і болота, озера чи потоку, щоб з ним не в'язалася якась назва і якийсь тлумачення тої назви. Зібрання і списання тих локальних, місцевих назв і їх народних тлумачень може кинути багато нового світла і на розвій нашої народної душі та психології і на минувшину поодиноких сіл та місцевостей". Написана на початку ХХ ст. передмова, порушені в ній проблеми залишаються абсолютно актуальними і сьогодні. В.Гнатюк говорить у ній про економічну та соціальну кризу, яка охопила "широкі верстви нашого народу", про те, що люди "забувають ті традиції і перекази своїх батьків і дідів, що колись своєю поезією красили їх домашнє та громадське життя". Від імені археографічної комісії Наукового Товариства ім. Шевченка він звертається до всіх, "кому дорога наша бувальщина і дорогі традиції народу, що й досі росить своїм потом рідну землю: збирайте традиції та перекази, не дайте загинути їм у завірюсі нашого часу!".

У "Квестіонарі ..." лише перші п'ять пунктів мають відношення до запису географічних назв, але вони охоплюють практично усі питання, які представлені в пізніших і навіть сучасних програмах для збирання топонімії України. Питальник В.Гнатюка укладений на

високому професіональному і в той же час доступному широкому колу читачів рівні.

І хоч результати цього звернення були більш ніж скромні: археографічна комісія одержала відповіді лише від окремих інформаторів /на це були надто серйозні об'єктивні причини/, все ж ідеї В.Гнатюка мали значний вплив на діяльність усіх наступних збирачів та дослідників української топонімії, у тому числі й на М.М.Кордубу, великого трудівника на ниві української назвознавчої науки, якого по праву називаємо одним із засновників національної топоніміки.

СТЕФАНІЯ ПАНЦЬО

/ Тернопільський педінститут

ФУНКЦІОНУВАННЯ ВЛАСНИХ ОСОБОВИХ ІМЕН У КОЛОМИЙКАХ

/ на матеріалі фольклорних записів В.Гнатюка /

Власні назви, зафіксовані у народних піснях, служать важливим джерелом для вивчення історії мови, культури нашого народу. Відомо, що В.Гнатюк, закликаючи збирати власні найменування, сам долучився до цієї справи. Так, у систематизації та виданні коломинок /Етнографічний збірник. Коломийки. -Т.2, 1906/ В.Гнатюк враховує наукову цінність власних назв у піснях. Саме тому у збірнику погруповано за окремими розділами коломийки, що містять власні найменування - "Географічні назви" та "Хрестні імена". У передньому слові В.Гнатюк обґрунтовує такий підхід до поділу коломинок, наголошуючи на тому, що усі хрестні імена дали "цілу групу, зовсім окрему, замкнену для себе, в якій дуже легко зорієнтуватися при вишукуванні будь-якого імені". Для більшої зручності, вірячи у наукове зацікавлення ономастів, В.Гнатюк укладає коломийки-